

Maria Dumitru-Nica

**Reevaluarea judiciară
a clauzei penale**

Editura
Hamangiu

Cuprins

Capitolul I. Tablou sinoptic al clauzei penale	1
§1. Generalități privind răspunderea civilă contractuală	1
§2. Clauza penală. Sediul materiei. Noțiune	9
§3. Obiectul clauzei penale. Regula noncumulului executării în natură cu clauza penală	13
§4. Accesorialitatea clauzei penale	18
§5. Tipuri de clauză penală. Specializarea clauzei penale	20
§6. Natura juridică a clauzei penale	26
6.1. Aspecte evolutive privind natura juridică a clauzei penale	26
6.2. Controverse privind natura juridică a clauzei penale	29
§7. Funcțiile clauzei penale	36
Concluzii	38
Capitolul al II-lea. Considerații generale privind reevaluarea judiciară a clauzei penale vădit excesive	39
§1. Sediul materiei	39
§2. Evoluția regimului juridic al reevaluării judiciare a clauzei penale	41
§3. Elemente de drept comparat referitoare la reevaluarea judiciară a clauzei penale	46
§4. Obiectul reevaluării judiciare	51
4.1. Clauza penală vs rezultatul aplicării clauzei penale	51
4.1.1. Reevaluarea judiciară vizează clauza penală	52
4.1.2. Reevaluarea judiciară vizează rezultatul aplicării clauzei penale	54
4.1.3. Orientări jurisprudențiale în materia obiectului reevaluării judiciare	57
4.1.4. Soluția propusă	58
4.2. Clauza penală pentru neexecutare. Clauza penală pentru executare neconformă	59

4.3. Reevaluarea judiciară a aceleiași clauze penale, atât în temeiul lit. a), cât și al lit. b) ale art. 1541 alin. (1) C.civ.	61
§5. (In)admisibilitatea acțiunii în constatarea caracterului vădit excesiv al penalității	61
§6. Fundamentul dreptului instanței de a reevalua clauza penală vădit excesivă	67
§7. Domeniul de aplicare al art. 1541 alin. (1) lit. b) C.civ. Delimitarea clauzei penale de alte tipuri de clauze	70
7.1. Existența și calificarea unei clauze contractuale drept clauză penală	70
7.2. Clauze contractuale cărora le sunt aplicabile, potrivit legii, dispozițiile referitoare la reevaluarea clauzei penale	74
7.2.1. Clauza potrivit căreia creditorul este îndreptățit ca, în cazul rezoluțiunii/rezilierii contractului din culpa debitorului, să păstreze plata parțială primită	74
7.2.2. Clauza potrivit căreia sumele primite de creditor până la momentul rezoluțiunii contractului nu sunt supuse restituirii, în cazul vânzării cu plata prețului în rate și rezerva proprietății, al contractului de leasing și al contractului de locațiune	76
7.3. Clauze contractuale care prevăd obligația de plată a unor sume cu titlu de indemnizare	78
7.4. Clauzele penale abuzive în raporturile dintre profesioniști și consumatori	83
7.5. Clauzele abuzive în raporturile dintre profesioniști	89
§8. Domeniul de aplicare al art. 1541 alin. (1) lit. b) C.civ. Delimitarea clauzei penale față de penalitățile prevăzute de lege	94
8.1. Penalități legale prevăzute în materia serviciilor comunitare de utilități publice	95
8.2. Penalități legale prevăzute în materia asigurărilor	95

8.3. Penalități legale prevăzute în raporturile de drept fiscal _____	97
8.4. Penalități legale prevăzute de Legea nr. 243/2024 privind protecția consumatorilor cu privire la costul total al creditării și la cesiunea de creanțe _____	98
8.5. Penalități legale prevăzute în materia executării silite _____	102
8.6. Penalități legale prevăzute în materia executării silite a hotărârilor judecătorești pronunțate în contenciosul administrativ _____	112
§9. Domeniul de aplicare al art. 1541 alin. (1) lit. b) C.civ. Delimitarea clauzei penale de alte instituții juridice de drept civil _____	117
9.1. Clauza penală moratorie vs dobânda penalizatoare a cărei rată este stabilită convențional _____	117
9.2. Clauza penală vs obligația alternativă _____	127
9.3. Clauza penală vs obligația facultativă _____	129
9.4. Clauza penală vs arvuna _____	131
9.5. Clauza penală vs clauzele de limitare/agravare a răspunderii civile _____	136
9.6. Clauza penală vs clauzele standard neuzuale _____	137
§10. Domeniul de aplicare al art. 1541 alin. (1) lit. b) C.civ. Clauza penală în alte ramuri de drept privat _____	138
10.1. Clauza penală în dreptul familiei _____	138
10.2. Clauza penală în dreptul societar _____	141
10.3. Clauza penală în dreptul muncii _____	142
10.4. Clauza penală în dreptul restituirilor _____	145
Concluzii _____	147

Capitolul al III-lea. Reevaluarea judiciară a clauzei penale vădit excesive – „la cerere” (vs „din oficiu”) _____ 148

§1. Elemente de drept comparat privind declanșarea mecanismului de reevaluare judiciară a clauzei penale _____	149
§2. Semnificația sintagmelor „din oficiu” și „la cerere” în materia reevaluării judiciare a clauzei penale _____	151

§3. Repere teoretice privind reevaluarea judiciară a clauzei penale „la cerere” sau „din oficiu” _____	157
§4. Repere jurisprudențiale privind reevaluarea judiciară a clauzei penale „la cerere” sau „din oficiu” _____	172
§5. Opinia Înaltei Curți de Casație și Justiție exprimată în Hotărârea prealabilă nr. 73/2021 privind dezlegarea chestiunii de drept cu privire la reevaluarea judiciară a clauzei penale „la cerere” sau „din oficiu” (teza „disponibilității”) _____	177
§6. Opinia Institutului Național al Magistraturii, reflectată în Minuta de practică neunitară, adoptată în cadrul Întâlnirii președinților secțiilor civile ale Înaltei Curți de Casație și Justiție și ale curților de apel, 26-27 mai 2022 (teza „oficialității”) _____	183
§7. Caracterul normei juridice prevăzute de art. 1541 alin. (1) lit. b) C.civ. _____	190
7.1. Natura interesului ocrotit prin prevederile art. 1541 alin. (1) lit. b) C.civ. _____	190
7.2. Sancțiunea „considerării ca nescrisă a unei clauze” [art. 1541 alin. (3) C.civ.] _____	195
7.2.1. Natura juridică și scopul instituirii sancțiunii „considerării ca nescrisă a unei clauze” _____	196
7.2.2. Deosebiri între sancțiunea „considerării ca nescrisă a clauzei” și sancțiunea nulității _____	201
7.3. Sancțiunea „considerării ca nescrisă” a stipulației contrare [art. 1541 alin. (3) C.civ.] nu conferă caracter de ordine publică unei norme juridice [art. 1541 alin. (1) C.civ.] _____	203
Concluzii _____	208

Capitolul al IV-lea. Condițiile de drept material pentru reevaluarea judiciară a clauzei penale vădit excesive _____ 212

§1. Aspecte evolutive și de drept comparat privind condițiile reevaluării judiciare a clauzei penale _____	212
--	-----

§2. Sintagma „prejudiciu ce putea fi prevăzut de părți la încheierea contractului” în contextul art. 1541 alin. (1) lit. b) C.civ. _____	215
2.1. Noțiunea de „prejudiciu ce putea fi prevăzut de părți” _____	217
2.1.1. Previzibilitatea prejudiciului _____	217
2.1.2. Obiectul previziunii părților: cauza prejudiciului sau întinderea acestuia? _____	219
2.1.3. Previzibilitatea prejudiciului vizează elementele intrinseci ale pagubei ori expresia sa monetară? _____	221
2.1.4. Momentul în raport de care se stabilește întinderea prejudiciului ce putea fi prevăzut de părți _____	223
2.2. Noțiunea de „prejudiciu imprevizibil” _____	230
2.3. Prejudiciul viitor – relația cu „prejudiciul ce putea fi prevăzut de părți la încheierea contractului” _____	231
2.4. Pierderea unei șanse – relația cu „prejudiciul ce putea fi prevăzut de părți la încheierea contractului” _____	234
2.5. Cheltuielile efectuate pentru evitarea sau limitarea prejudiciului – relația cu „prejudiciul ce putea fi prevăzut de părți la încheierea contractului” _____	236
2.6. Prejudiciul imputabil creditorului. Obligația de evitare/minimizare a prejudiciului – relația cu „prejudiciul ce putea fi prevăzut de părți la încheierea contractului” _____	237
2.7. Costurile temporale (ale duratei) procesului – relația cu „prejudiciul ce putea fi prevăzut de părți la încheierea contractului” _____	238
§3. Sintagma „penalitatea să fie vădit excesivă” în accepțiunea art. 1541 alin. (1) lit. b) C.civ. _____	240
3.1. Noțiunea de „penalitate vădit excesivă” _____	240
3.2. Criterii pentru aprecierea „văditei excesivități” _____	244
3.2.1. Metoda obiectivă pentru aprecierea „văditei excesivități” _____	245

3.2.2. Metoda subiectivă pentru aprecierea „văditei excesivități”	257
3.2.2.1. Atitudinea părților referitoare la neexecutarea obligației principale	258
3.2.2.2. Calitatea de „profesionist” a părților	268
3.2.2.3. Costul real al penalității	269
3.2.2.4. Natura juridică atribuită clauzei penale	270
3.2.2.5. Durata procesului	272
3.2.2.6. Concluzii intermediare	274
§4. Stabilirea caracterului vădit excesiv al penalității: control structural (<i>ex ante</i>) vs corecție economică (<i>ex post</i>)	276
4.1. Enunțarea problemei	276
4.2. Excesivitatea – trăsătură intrinsecă a clauzei penale. Controlul structural al clauzei penale. Controlul <i>ex ante</i>	279
4.3. Excesivitatea – caracteristică extrinsecă a clauzei penale. Controlul rezultatului aplicării clauzei penale. Controlul <i>ex post</i>	281
4.4. Tipologia jurisprudențială a reducerii penalității vădit excesive, în temeiul art. 1541 alin. (1) lit. b) C.civ.	285
Concluzii	291

Capitolul al V-lea. Reducerea penalității reținute

„a fi vădit excesivă” – facultate (*vs* obligație) a instanței de judecată

§1. Reducerea penalității vădit excesive – facultate a instanței de judecată	295
§2. Reducerea penalității vădit excesive – obligație a instanței de judecată	297
§3. Soluția propusă	298
Concluzii	307

Capitolul al VI-lea. Limita reducerii penalității vădit excesive	309
§1. Repere evolutive și de drept comparat privind limita reducerii penalității vădit excesive	309
§2. Obligația principală – limita legală a reducerii penalității vădit excesive	313
2.1. Noțiunea de „obligație principală”	314
2.1.1. Accesorialitatea clauzei penale	314
2.1.2. Caracterul (ne)pecuniar al penalității	315
2.1.3. Tipuri de clauze penale	315
2.2. Determinarea valorii „obligației principale”, în funcție de obiect	318
2.2.1. Obiectul obligației. Dificultăți privind determinarea valorii „obligației principale”	318
2.2.2. Momentul în raport de care se stabilește valoarea „obligației principale”	321
2.3. Domeniul de aplicare al art. 1541 alin. (2) C.civ.	323
2.4. Raportul dintre art. 1541 alin. (2) C.civ. și art. 1541 alin. (3) C.civ.	327
§3. Repere ale dimensionării intervenției instanței asupra penalității vădit excesive	331
3.1. Rolul prejudiciului suferit de creditor în stabilirea penalității reduse	331
3.1.1. Posibilitatea instanței de a stabili penalitatea redusă sub valoarea prejudiciului suferit de creditor	331
3.1.2. Caracteristicile cerute prejudiciului pentru a fi reparabil	335
3.1.3. Cheltuielile efectuate pentru evitarea sau limitarea prejudiciului	338
3.1.4. Prejudiciul imputabil creditorului. Obligația de evitare/minimizare a prejudiciului	338
3.2. Rolul dobânzii legale penalizatoare în stabilirea penalității reduse	347

3.3. Criterii pentru stabilirea penalității reduse _____	359
3.3.1. Penalitățile legale _____	359
3.3.2. Elemente doctrinare pentru stabilirea penalității reduse în actualul context legislativ _____	363
3.3.3. Elemente jurisprudențiale în stabilirea penalității reduse _____	367
3.3.3.1. Elemente jurisprudențiale anterioare intrării în vigoare a actualului Cod civil _____	367
3.3.3.2. Elemente jurisprudențiale de natură obiectivă în stabilirea penalității reduse _	369
3.3.3.3. Elemente jurisprudențiale de natură subiectivă în stabilirea penalității redușe _____	372
§4. Indicarea cuantumului penalității reduse _____	389
Concluzii _____	390

Capitolul al VII-lea. Reevaluarea judiciară a clauzei penale în materia vânzării cu plata prețului în rate și rezerva proprietății _____ 391

§1. Domeniul de aplicare al art. 1757 alin. (2) C.civ. Raportul dintre art. 1757 alin. (2) C.civ. și art. 1538 alin. (5) C.civ. _____	392
§2. Aplicabilitatea art. 1541 alin. (1) C.civ. în raport cu art. 1757 alin. (2) C.civ., respectiv art. 1538 alin. (5) C.civ. _____	404
§3. Reevaluarea judiciară a clauzei privind reținerea de către vânzător a sumei primite, în cazul rezoluțiunii contractului _____	415
3.1. Noțiunea de „obligație principală” în materia vânzării cu plata prețului în rate _____	416
3.2. Noțiunea de „prejudiciu ce putea fi prevăzut de părți la încheierea contractului” în materia vânzării cu plata prețului în rate _____	418

3.3. „Excesivitatea vădită” – condiție a intervenției judiciare _____	419
3.4. Limita intervenției judiciare _____	424
Concluzii _____	428
Capitolul al VIII-lea. Reevaluarea judiciară a clauzei penale în contextul procedurii insolvenței _____	429
§1. Clauza penală pentru neexecutare (compensatorie) – temei al deschiderii procedurii insolvenței _____	430
§2. Clauza penală pentru executarea neconformă – temei al deschiderii procedurii insolvenței _____	448
Concluzii _____	452
Concluzii _____	453
Bibliografie _____	465